Valitsus konstateerib, et Eesti ühiskond on sügavas kriisis. See on nõukogude totalitaarühiskonna üldkriisi Balti variant, mille aluspõhjaks on senise tootmisviisi ja sellel rajaneva ühiskonnakorralduse parandamatult vähene tõhusus võrreldes nüüdisaja arenenud industriaalühiskonnaga. Kriis süveneb.

Viimaste kümnendite majanduslikud, sotsiaalsed ja etnilised nihked on eesti rahva tulevikunõudmiste seas esikohale tõstnud Nõukogude anneksiooni lõpetamise ja riikliku iseseisvuse taastamise kui ainsa võimaluse rahvuse hääbumise peatamiseks ning Eesti majanduse ja ühiskonna tervendamiseks. NSV Liidust väljaastumise korra seadus ja sellega sätestatud protseduurid ei kehti NSV Liidu poolt okupeeritud ja annekteeritud Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamisel ning seetõttu ei kuulu Eestis rakendamisele.

Eesti ühiskonna väljaviimiseks kriisist on tekkinud poliitilised eeldused. Järk-järgult taastub kodanikuühiskond. Ainupartei võimumonopoli asemele on astumas poliitiline pluralism. Eesti Vabariigi kodanikkond on formeerinud oma tahteavalduse korras Eesti Kongressi kui Eesti Vabariigi juriidilist järjepidevust kandva esindusorgani. Eesti Ülemnõukogu on valdavalt moodustunud valijate reaalse tahteavalduse alusel, mis on oluliselt tõstnud tema legitiimsuse astet. Tuginedes sellele saab Ülemnõukogu käsitada kõrgeima tegevvõimu organina üleminekuperioodil. Eesti Valitsuse tegevus põhineb Ülemnõukogult saadud volitustel, tema legitiimsus tuleneb ülemnõukogu legitiimsusest. Legitiimsuse käsitusest lähtudes on Valitsuse strateegiliseks tegevussuunaks koostöös Ülemnõukogu ja Eesti Kongressiga realiseerida Eesti Vabariik iseseisva riigina de facto.

Eesti Vabariigi poliitilise ja majandusliku iseseisvuse taastamise kaudu luuakse kindel alus Eesti ühiskonna demokraatlikuks arenguks, kaasaja tsivilisatsioonile vastava elukvaliteedi saavutamiseks ja kultuuri vabaks edenemiseks.

Eesti üleminekuperioodi majanduselu käsitab Valitsus sotsiaalse orientatsiooniga turumajandusena. Selle sisuks on turu-

majandusliku regulatsiooni käivitamine, erinevate omandivormide konkurentsi ning ettevõtlikkuse soodustamine, samal ajal riiklikult toetades ja täiustades sotsiaalsete garantiide süsteemi. Sellise süsteemi loomist näeb Valitsus omaette eesmärgina majanduskriisist väljatulekul.

Valitsus tegutseb üleminekuperioodil, mis on alanud Ülemnõukogu käesoleva koosseisu tööleasumisega ja lõpeb Eesti Vabariigi uue parlamendi (Riigikogu) takistamatu kokkuastumisega olukorras, kus Valitsus kontrollib riigi majandust ja territooriumi. Üleminekuperioodi sisuks on Eesti Vabariigi taastamine restitutio in integrum rahvusvahelise õiguse subjektina ja rahvusvahelise taastunnustamise saavutamine Eesti Vabariigile kui rahva tahtel ennast de facto taastanud iseseisvale riigile.

Valitsuse poliitika tugineb Eesti Vabariigi ja Vene NFSV vahel 1920. aasta 2. veebruaril Tartus sõlmitud rahulepingule; Eesti NSV Ülemnõukogu 1988. aasta 16. detsembri deklaratsioonile Eesti NSV suveräänsuse kohta, 1989. aasta 18. mai Eesti NSV isemajandamise aluste seadusele, 1989. aasta 12. novembri otsusele ajaloolis-õiguslikust hinnangust 1940. aasta sündmustele Eestis; 1990. aasta 23. veebruari otsusele ettevalmistustest Eesti riiklikuks iseseisvumiseks, 1990. aasta 30. märtsi otsusele Eesti riiklikust staatusest ning deklaratsioonile koostööst Eesti Kongressiga ja 1990. aasta 8. mai seadusele «Eesti sümboolikast».

Valitsuse tegevus toimub komplitseeritud tingimustes, kus tuleb teha strateegilisi otsuseid konfliktses ja ebamäärases olukorras. Ehkki Eesti iseseisvuse taastamine õiguslikul ja üldpoliitilisel tasemel on välja kuulutatud, ahistab praktilisi samme iseseisvuse taastamises tegelikkuses jätkuv NSV Liidu poliitiliste ja majanduslike võimumehhanismide surve. Turumajanduse ning iseregulatsiooni kiiret ja jõulist käivitamist tuleb Valitsusel süveneva majanduskriisi tingimustes tasakaalustada riiklike pingutustega sotsiaalse allakäigu vältimiseks. Vabanemine poliitilisest survest, demokraatia ning pluralismi ideaalide teostamine igapäevaelus pole veel kinnistunud parlamentaarse poliitika vormides ja uutes autoriteetsetes võimuinstitutsioonides, mistõttu riigivõimu lagunemine võib omandada inimeste turvalisust ning sisepoliitilist stabiilsust ohustava ulatuse. Seetõttu on Valitsuse ees vastuoluline ülesanne võimalikult kiiresti ja efektiivselt asendada vanad käsumajanduslikud võimustruktuurid uute, iseregulatiivsete mehhanismidega, samal ajal kasutades riigivõimu vahendeid selleks, et

säilitada majanduslik ja poliitiline stabiilsus ning vältida destruktiivsete protsesside ülemäärast kasvu.

Selles olukorras on Valitsuse ees kaks teed: kas püüda operatiivselt reageerida hetkehädadele ning kiiresti luua positiivsete muutuste näilik efekt või teha panus majanduse ja sotsiaalelu perspektiivset ning kindlat paranemist tagavatele püsimeetmetele, aga annavad positiivse tulemuse alles teatud aja pärast, kusjuures pole välistatud ka ajutised tagasilöögid. Valitsus teeb oma valiku just viimasest suunast lähtudes. Seejuures peab Valitsus õigeks majanduse depolitiseerimist, majanduslike struktuuride kaasajastamist ja turusidemete väljaarendamist, kaitsmaks Eesti majandust poliitilistest muutustest tingitud tagasilöökide eest.

Tegevuskava väljatöötamisel lähtus Valitsus Eesti ühiskonna viimase paari aasta arenguloogikast ning seda mõjutanud välistingimustest. Välistingimuste ebasoodsaks muutumine mõjutab paratamatult ka Eesti-siseste majanduslike ja poliitiliste protsesside temposid ning valikuid eri alternatiivide vahel. Sellisteks juhtudeks töötatakse välja eriprogrammid, mis on suunatud rahvamajanduse funktsioneerimise tagamisele, riigireservide loomisele, elanikkonna sotsiaalse turvalisuse kindlustamisele.

Alljärgnevalt esitab Valitsus oma programmi põhiseisukohad, pöörates erilist tähelepanu:

— iseseisvumise taktikale ja strateegiale;
— sotsiaal- ja kultuuripoliitikale;
— majandusreformi läbiviimise põhimõtetele;
— õigus- ja haldusreformile.

1. ISESEISVUMISE TAKTIKA JA STRATEEGIA

Riikliku iseseisvuse taastamisel de facto on poliitika vallas Valitsuse jaoks esmatähtsad mitmeplaanilise välispoliitilise tegevusega rahvusvaheliste garantiide saamine iseseisvumisele, konstruktiivsed läbirääkimised NSV Liiduga ja sisepoliitilise stabiilsuse tagamine Eestis.

1.1. Välispoliitika põhisuunad

Üleminekuperioodi välispoliitiline doktriin sisaldab ajutiste ja üksnes sellele perioodile iseloomulike elementide kõrval Eesti geopoliitilisest asendist tulenevaid pidevalt mõjuvaid tegureid. Eestist lähtuva aktiivse välispoliitika eesmärgiks ja ühtlasi edukuse eelduseks on stabiilsete heanaaberlike suhete kujundamine NSV Liiduga. See on Eesti Vabariigi välispoliitika nurgakivi.

Valitsuse lähem eesmärk välispoliitika valdkonnas on eelduste loomine Eesti Vabariigi pidevaks osalemiseks rahvusvahelises poliitilises elus ning selle kaudu avaliku arvamuse, ajakirjanduse, parlamentide ja valitsuste mõjutamine Eesti riiklikele huvidele vastavas suunas.

Valitsuse välispoliitiline aktiivsus lähtub tõdemusest, et üleminekuperioodil iseseisvat riiki veel ei ole või ta on kujunemisjärgus, kuid riikidevahelist suhtlemist on juba võimalik taastada ja kindlustada. Välissuhtlemine peab ette valmistama riiklike välispoliitiliste suhete käivitamist, milleks Valitsus peab oluliseks:

— osalemist rahvusvahelises koostöös teiste riikide valitsustega, eriti Eestile traditsioonilistes suundades;

— osalemist riike ühendavate organisatsioonide tegevuses, eriti Põhja-Euroopas;

— integreerumist rahvusvahelisse teabelevisüsteemidesse;

— koostööd teiste riikide mitteriiklike organisatsioonidega rahvusvaheliste ürituste korraldamisel;

— seadusandliku algatuse korras Eesti Vabariigi seadusandluse kooskõlla viimist aktidega, mis on omandanud rahvusvahelise õiguse jõu;

— Rahvusvahelise Kohtu liikmeks saamist, kohtu jurisdiktsiooni kohustuslikkuse tunnustamist ja vaidlusküsimuste allutamist kohtule;

— Eesti Vabariigi välislepingute registreerimist ÜRO Sekretariaadis;

— Eesti Vabariigi välislepingute kehtivuse selgitamist ja selle alusel rahvusvahelise koostöö laiendamist.

Valitsuse esmaülesanne üleminekuperioodil välispoliitikas on Eesti küsimuse lülitamine sündmuste ahelasse, mis on käivitunud seoses ettevalmistustega Saksa riikide ühinemiseks ning Euroopa julgeoleku- ja koostöönõupidamise kokkukutsumiseks.

Eesti iseseisvumist peab Valitsus saavutatavaks vaid kõiki Balti riike haarava ühtse protsessi raames. Seetõttu on Valitsuse välispoliitika spetsiifiliseks osaks Balti koostöö arendamine, mis hõlmab nii poliitilist lähenemist kui ka majanduslikku integratsiooni küsimusi.

1.2. Läbirääkimised NSV Liiduga

Valitsus käsitab läbirääkimisi NSV Liiduga kui ainuvõimalikku teed omavaheliste poliitiliste, õiguslike ja majanduslike suhete ümberkorraldamisel.

Valitsus peab vajalikuks otsekohe alustada NSV Liiduga konsultatsioone läbirääkimiste korraldamise eesmärkide ja protseduuride üle. Esimesel etapil on oluline jõuda kokkuleppele delegatsioonide koosseisu ja läbirääkimiste objektide suhtes.

Läbirääkimistel NSV Liiduga peab Valitsus silmas:

— rahvusvahelisel õigusel põhinevat Eesti riikliku staatuse määratlemist; õiguslike suhete reguleerimisega seondub Eesti Vabariigi taastamine Tartu rahulepingu alusel; Eesti Vabariigi tunnustamine NSV Liidu poolt; piiri küsimuste lahendamine, maismaapiiri ja territoriaalvete täpsustamine, viisa- ja passirežiim, piirivalve- ja tolliteenistus;

— Eesti sõjalis-strateegilisest asendist tulenevate probleemide lahendamist;

— julgeolekuprobleemide reguleerimisega seondub NSV Liidu sõjalis-strateegiliste vajaduste määratlemine, mõlemapoolsete julgeolekugarantiide loomine, Eestis paikneva relvastustaseme alandamine käsikäes pingelõdvendamise süvendamisega Euroopas, Eesti demilitariseerimise kui lõppeesmärgi püstitamine, Eesti neutraliteedi tunnustamine ja rahvusvaheline garanteerimine;

— garantiide andmist Eestis asuvate rahvusvähemuste kaitseks;

— õiguste garanteerimisega seondub vastastikuste külastuste lihtsustatud kord, vara- ja omandiküsimuste reguleerimine, vastastikune pensionide maksmine, Eesti Vabariigi seaduste kooskõlla viimine rahvusvahelise õiguse jõu omandanud inimõiguste aktidega, abinõud usalduse süvendamiseks,

sotsiaalsete ja majanduslike huvide austamiseks, seniste kultuurisuhete enesestmõistetav jätkamine ja laiendamine. Valitsus näeb võimalusena lepingu sõlmimist Eesti Vabariigi, Vene NFSV ja teiste liiduvabariikide vahel, mis hõlmaks kultuuri- ja hariduskoostööd, sotsiaalsed garantiid ja mõlemapoolse kodanikuõiguste kaitse lepinguosaliste riikide vahel;

— Eesti Vabariigi ja NSV Liidu vaheliste majandussuhete ümberkorraldamist.

Majandusküsimuste reguleerimisega seondub pikaajaliste pariteetsetel alustel kaubalepingute sõlmimine üleminekuperioodiks, mis tagaks Eesti Vabariigi ja NSV Liidu majandussuhete jätkamise ja sujuva ümberkorraldamise; NSV Liidu ministeeriumide ja ametkondade valitsemisalas olevate Eesti territooriumil tegutsevate ettevõtete staatus ja nende vahekorra reguleerimine Eesti Vabariigi eelarve ja maksusüsteemiga; mõlemapoolne arvelduste korra reguleerimine jne.

Valitsus on seisukohal, et läbirääkimised NSV Liiduga peavad kajastama eeskätt põhimõttelise tähtsusega keskseid küsimusi. Detailküsimused (nt. tollitariifid ja soodustused; posti ja side koostöö; transpordi korraldamine; tööstus-, põllumajandus- ja kultuurialase koostöö korraldamine) reguleeritakse rahvusvahelise tava kohaselt erilepingutega sõltuvalt sellest, kuidas läbirääkivad pooled kokku lepivad delegatsioonide koosseisu, läbirääkimiste objektide ja protseduurireeglite suhtes.

1.3. Rahvuspoliitika

Üleminekuperioodi rahvuspoliitika püüab kindlustada kõigist rahvustest siinsetele elanikele nende rahvuslike huvide kaitse ja rahvusvähemustele tingimused kultuuriliseks eneseteostamiseks. Eesti majanduse areng, vaba ettevõtluse ja privatiseerimise stimuleerimine, avatus välissuhetele loovad uued eneseteostuse ja arenguvõimalused kõigile Eesti elanikele. Valitsus teadvustab aga, et Eestis on probleeme, mille lahendamine nõuab diferentseeritud lähenemist erinevatele rahvusrühmadele. Eestis elavate muulaste jaoks on esiplaanil kindla eluperspektiivi garanteerimine. Kõik Eestis püsivalt elavad rahvusvähemused peavad saama arendada oma emakeelset haridust ja kultuuritegevust. Valitsus toetab nii professionaalse kui rahvakultuuri ning emakeelse hariduse kohalike keskuste loomist kompaktse muukeelse asustusega aladel.

Valitsuse lähenemine mitte-eesti elanikkonna probleemidele lähtub paikkondlikest iseärasustest, majandussituatsioonist ning

erinevate tootmisharude tööjõu rahvuslikust struktuurist. Peetakse silmas ka muulaste loomulikku soovi säilitada mistahes poliitiliste muudatuste puhul perekondlikud, kultuurilised ja majanduslikud suhted emamaaga. Muulaste osalemine Eesti Vabariigi taastamise protsessis peab toetuma nende majanduslikele, kultuurilistele, sotsiaalsetele huvidele. Muulaste aktiivne lülitumine majanduslikesse ümberkorraldustesse, nende ettevõtlikkus (sh. ka Ida ja Lääne majanduslikul vahendamisel) on Eesti majanduse ja sotsiaalsuhete oluline ressurss.

Valitsus toetab sel eesmärgil tegutsevate muukeelsete kultuuriseltside tegevust ning nende väljaarendamist kultuurautonoomilisteks rahvuslikeks kogukondadeks.

Lähtudes Eesti piirkondade erinevast demograafilisest ja majanduslikust olukorrast ning vajadusest sellele vastavalt kujundada rahvuspoliitikat, peab Valitsus otstarbekaks, et kompaktse muukeelse asustusega piirkondades loodaks elanike endi osavõtul arendusprogramme ja regionaalse majandamise mudeleid, mis lisaks Eestis läbiviidavas haldusreformis ettenähtud detsentraliseeritud omavalitsuse ja piirkondliku isemajandamise põhimõtetele lähtuvad ka kohaliku elanikkonna kultuurautonoomilistest õigustest. Valitsus suhtub sealhulgas tähelepanelikult kõikidesse Narva ja teiste Kirde-Eesti linnade majandusreformi projektidesse. mis on lähtunud paikkonna ajaloolis-kultuurilistest ja geograafilistest iseärasustest ning võimaldavad neid ära kasutada nii regiooni kui Eesti Vabariigi hüvanguks.

Valitsuse eesmärk on nende muulaste kindlusetunde suurendamine, kes kavatsevad oma tuleviku püsivalt Eestiga siduda. Eesti Vabariigi iseseisvust saab taastada üksnes usaldusliku rahvusvahelise koostöö tingimustes.

Valitsus toetab Ülemnõukogu samme niisuguse mehhanismi loomiseks, mis võimaldaks alaliselt Eestis elavatel rahvusvähemuste liikmeil soovi korral omandada Eesti Vabariigi kodakondsus. Valitsus pooldab kodakondsuse reguleerimise üldprintsiibina rahvusvahelist tunnustatud lähenemisviisi, mille kohaselt kõrvuti Eesti Vabariigi kodakondsuse juriidilise järjepidevusega on kodakondsuse omandamise loomulikuks aluseks ka sünnijärgsuse põhimõte. Eestis piisavalt elanud isikute suhtes, kellele ei laiene juriidilise järjekestvuse ega sünnijärgsuse põhimõtted, peab Valitsus õiglaseks lähtuda nende vaba tahteavalduse vajalikkusest kodakondsuse omandamisel.

Valitsus astub samme kokkulepete sõlmimiseks Eesti Vabariigi Valitsuse ning NSV Liidu Valitsuse vahel, samuti NSV

Liidu liiduvabariikide valitsustega, kes lisaks rahvusvaheliselt kehtestatud normidele garanteerivad nende Eestisse elama jäävate muulaste huvide ning sotsiaalsete õiguste kaitse, kes ei soovi omandada Eesti Vabariigi kodakondsust. Samade lepetega on Eesti Vabariigi Valitsus valmis võtma endale teatud kohustused Eestist alaliselt lahkuda soovijate materiaalsete kulude kompenseerimiseks. Selline lahendus oleks alusgarantiiks ja sätestaks taastatud Eesti Vabariigis rahvusvähemuste õigusliku staatuse täies kooskõlas aktidega, mis on omandanud rahvusvahelise õiguse jõu.

* * *

Valitsuse poliitilised prioriteedid on Balti küsimuse lülitamine Euroopa julgeoleku- ja koostöönõupidamise poliitilisse protsessi, Eesti eesmärkide selge ja veenev esitamine naaberriikidele ja rahvusvahelisele üldsusele, läbirääkimiste käivitamine Moskvas ning rahvus- ja inimõiguste tagamine Eestis.

2. SOTSIAAL- JA KULTUURIPOLIITIKA

2.1. Sotsiaalpoliitika põhiprintsiibid

Suunates jõupingutused majandussfääris turumehhanismide käivitamisele ning ettevõtluse arendamisele, taotleb Valitsus samal ajal oma tegevuses sotsiaalse orientatsiooni tugevnemist, Eesti ühiskonna humaniseerimist ning elukvaliteedi tõstmist. Valitsus lähtub sotsiaal- ja kultuuripoliitika terviklikkusest, vajadusest üldise defitsiidi ning süveneva majanduskriisi olukorras kasutada riiklikke vahendeid nende sotsiaal- ja kultuurisfääri strateegiliste probleemide lahendamiseks, millest eeskätt sõltub Eesti elanike tervis ja sotsiaalne turvalisus ning Eesti vaimse potentsiaali säilitamine ja arendamine. Valitsus lähtub sotsiaal- ja kultuurisfääri arenguvajadustest ka maksupoliitika väljatöötamisel, samuti mitmesuguste fondide tegevuse ning eraalgatuse toetamisel. Järsult suurendatakse omavalitsuste võimalusi ja õigusi kohaliku sotsiaal- ja kultuurisfääri edendamisel, kusjuures neile langeb põhivastutus elanikkonna sotsiaalse turvalisuse ning elukeskkonna tervendamise eest. Samas soodustatakse sotsiaalsfääris endas ettevõtluse tekkimist ja laienemist.

Valitsuse sotsiaal- ja kultuuripoliitika keskseteks suundadeks on:

— Eesti vaimse rikkuse ning teaduslik-tehnoloogilise potentsiaali kasv, hariduse, teaduse ning kultuuri arengu riiklik toetamine, võimalikult kiire Eesti mitmekülgne konkurentsivõimelisus maailmasuhtluses;

— elukeskkonna tervendamine ning elanike tervisekaitse kaasaegse süsteemi kujundamine;

— sotsiaalsete pingete leevendamine, turumajandusele üleminekul tekkivate sotsiaalsete ebakõlade kompenseerimine, sotsiaalsete garantiide säilitamine või loomine elanikkonna neile gruppidele, kelle iseseisvad tuluallikad on piiratud;

— maa ja linna, Eesti eri piirkondade sotsiaalkultuuriliste tingimuste ebavõrdsuse leevendamine, sotsiaalsfääri infrastruktuuri ühtlane väljaarendamine kõigis Eesti piirkondades, lähtudes kohalikest huvidest ning elanikkonna paiksuse kujundamise vajadusest;

— tööjõuturu tekkega ning tööhõive struktuuri muutustega seotud sotsiaalsete probleemide lahendamine;

— palgapoliitika ümberkujundamine lähtuvalt hariduse ja kvalifikatsiooni väärtustamisest (sealhulgas sotsiaalsfääri töötajatele uute palgaskaalade rakendamine, arvestades nende töö sisu ja ühiskondlikku vajalikkust).

Aktiivse sotsiaalpoliitika teostamiseks seoses majandusreformiga Valitsus:

— võtab kasutusele elukallidusindeksi, mis võimaldab kompenseerida inflatsiooni mõju fikseeritud sissetulekutega elanikkonna gruppidele;

— seab sisse rahvastikuregistri ja tuludeklaratsioonid, kujundab välja igakülgse ja adekvaatse sotsiaalstatistika;

— loob tööhõive, ümberõppe, täienduskoolituse, töötute abiraha jms. reguleerimise organisatsioonilise struktuuri võimaliku tööpuudusega kaasnevate sotsiaalsete probleemide leevendamiseks;

— loob süsteemi dotatsioonide likvideerimisega kaasneva hinnatõusu kompenseerimiseks (töötaja kompensatsioon makstakse tööandja poolt välja töötasuna, mittetöötajate kulude kasv kaetakse sotsiaalfondist pensionide, stipendiumide, sotsiaalabi jm. suurendamise teel);

— viib korteriüüri ja kommunaalteenuste hinnad tururegulatsiooni alustele, jättes osa elamispinnast sotsiaalset abi vajavate inimeste kasutusse alandatud üüriga;

— koostöös omavalitsustega kompenseerib laste hooldamise ja kasvatamisega ning rahvastiku ja tööjõu taastootmisega seotud kulusid;

— võtab rahvastiku rände ja sellega seotud küsimused range kontrolli alla (kuni riikidevaheliste kokkulepete sõlmimiseni sotsiaalsete garantiide, rändkvootide jm. osas);

— töötab välja normatiivaktide ja rahvusvaheliste lepingute süsteemi, mis reguleerivad sotsiaalkindlustuse, hoolekande ja muid sotsiaalküsimusi Eestis, suhetes teiste riikidega ning Nõukogude Liiduga, tagab vastavate seaduste ja rahvusvaheliste lepingute täitmise;

— soodustab rahva tervete eluviiside kujundamist, pöörates enam tähelepanu narkomaaniale ja teistele väärnähtustele meie ühiskonnas, mille likvideerimiseks või vähendamiseks kasutatakse eesmärgipäraseid ning mujal maailmas tõhusalt toimivaid süsteeme;

— sotsiaalpoliitikat puudutavates küsimustes tugineb spetsialistidest koosnevate kollegiaalsete organite soovitustele.

2.2. Haridus

Valitsus taotleb hariduselu depolitiseerimist ja demokratiseerimist, mitmekesiste paindlike valikuvõimaluste loomist hariduse omandamiseks ja jätkamiseks; hariduse juhtimise detsentraliseerimist, initsiatiivi ja iseregulatsiooni soodustamist, isiksusekeskse õpetus- ja kasvatussüsteemi ning keskkonna kujundamist.

Hariduse valdkonnas Valitsus:

— tagab koos omavalitsustega haridusasutuste materiaalse kindlustatuse;

— soodustab kõrgkoolide autonoomiat, rahvusvahelist suhtlust, vajalike spetsialistide ettevalmistamise tõhustamist, nende õppimasuunamist välismaa, sh. Nõukogude Liidu kõrgkoolidesse;

— toetab kutse- ja erialakoolituse territoriaalse süsteemi väljaarendamist, et luua mitmeastmeline, varieeruva õppeajaga ning painduva spetsialiseerumisega süsteem;

— garanteerib õppekirjanduse loomise ja kirjastamise ning koolide varustamise hädavajalike õppe- ning tehniliste vahenditega;

— tagab kohalikule venekeelsele elanikkonnale Eestikeskse üldhariduse andmise, toetab venekeelse kutse-, eriala- ja kõrgkoolituse säilimist ja arendamist, näeb ühtlasi ette abinõud riigikeele tõhusaks omandamiseks kõigis vene keeles töötavates õppeasutustes ja -rühmades;

— toetab materiaalselt elanikkonna initsiatiivi koolieelsete lasteasutuste, vabakoolide ja rahvahariduse arendamisel.

2.3. Noorsoopoliitika

Valitsus taotleb tingimuste loomist, mis aitaksid noorel põlvkonnal kiiresti kohaneda kaasaegse avatud ja demokraatliku ühiskonna ning kõrgtehnoloogiale rajatud globaalse tsivilisatsiooni nõuetega.

Valitsus peab oluliseks:

— Eesti lastekaitseseaduse väljatöötamist ja rakendamist;

— noorsookrediitide sisseseadmist (esialgu noortele esmaabiellujatele ning noortele spetsialistidele);

— tervikliku noorte tööhõivesüsteemi loomist (kutsesobivuse väljaselgitamine, kutse omandamine, erialase töö tagamine);

— võimaluste loomist laste ja noorte rahvusvaheliste kontaktide ning õppetöö-alase välisvahetuse arendamiseks;

— riiklikult finantseeritava noorsoo sotsiaalteenistuse loomist;

— sõltumatute laste- ning noorteorganisatsioonide toetamist ja nende tegevuse juriidiliste garantiide loomist.

2.4. Kultuur

Valitsus teostab riiklikku kultuuripoliitikat Eesti professionaalse kõrgkultuuri, kunstihariduse ning rahvakultuuri süvalätete arengu huvides.

Valitsus:

— tagab rahvuskultuuri kõigi valdkondade toimimise, arengu ning ainelise kindlustatuse;

— osutab erilist tähelepanu kultuuri materiaal-tehnilise baasi mahajäämuse likvideerimisele, valmistab ette üle-eestilise tähtsusega kultuuriobjektide ehitamise perspektiivplaani ja asub selle realiseerimisele;

— tagab kultuuri järjepidevuseks vajaliku kaadri ettevalmistamise ja andekate noorte suunamise õppetööle välisriikidesse;

— garanteerib rahva kultuuripärandi kaitse ja säilitamise;

— soodustab elanikkonna algatusel loodud ülemaaliste, piirkondlike ja kohalike kultuuriorganisatsioonide (-seltside) tegevust;

— hoolitseb kutsealuste loovtöötajate töö- ja olmetingimuste parandamise eest; kunstiloomingu stimuleerimiseks asutab Eesti Kultuuripreemiad ja -stipendiumid;

— soodustab vähemusrahvuste kultuurautonoomia arengut, rahvuste vahelist ja rahvusvahelist kultuurisuhtlust ning infovahetust.

2.5. Teadus

Pidades teadust üheks olulisemaks Eesti arengu ressursiks, Valitsus:

— toetab teaduse vallas ümberkorraldusi, mille lähtealuseks on teaduse iseregulatiivsus ja teadusasutuste autonoomia, teaduse vabastamine administreerimisest ja politiseerimisest;

— seab sihiks teaduse ja kõrghariduse integreerimise tagamaks kõrge kutseoskusega haritlaste koolitamise ning teadlaskaadri pideva uuenemise;

— kindlustab teadusasutustele baasfinantseerimise tagamaks fundamentaaluuringute järjepidevust, Eestiga seotud ja Eestile orienteeritud teaduse arengut; üksikteadlastele ja teadlasrühmadele uurimistoetuste süsteemi rakendamist;

— seab eesmärgiks teadus- ja tehnoloogiaparkide ning arenduskeskuste võrgu väljaarendamise.

Hariduse, teaduse ja kultuuri valdkonnas teeb Valitsus kõik temast sõltuva, et tagada rahvusvaheline infovahetus ning liikumisvabadus.

2.6. Tervishoid ja arstiabikorraldus

Valitsuse tegevus on suunatud eelkõige elanike tervise säästmisele ning haiguste vältimisele, pidades silmas loodushoiu ja sanitaarteenistuse tihedat seost ning nende primaarsust.

Valitsus näeb ette eraldiste suurendamist looduskaitseks ja sanitaarseireks ning haiguste profülaktikaks ja varaseks avastamiseks vajalike tehniliste vahendite hankimiseks.

Nähakse ette tervishoiu- ja arstiabikoralduse reguleerimine eelkõige omavalitsuste tasemel, samal ajal edendades riiklike sihtprogrammide abil üksikute regioonide meditsiiniabi.

Eesmärgiks on elanike tervise väärtustamine, selleks on tarvis üle minna kindlustusmeditsiini printsiipidele.

2.7. Sotsiaalhooldus

Vanurite, invaliidide ja lastega perekondade elatustaseme tõstmiseks, hüvede õiglaseks jaotamiseks, vajaliku hooldusabi ja -teenuste arendamiseks Valitsus näeb ette:

— Eesti pensioniseaduse väljatöötamise ja rakendamise;

— abivajavate inimeste materiaalse kindlustatuse tagamise sotsiaalhooldussüsteemiga vähemalt elatusmiinimumi tasemel, luues tingimused invaliidide sotsiaalseks ja tööalaseks rehabilitatsiooniks.

Sotsiaalhoolduse korraldamise pearaskus langeb põhiliselt omavalitsustele, et täpsemalt arvestada kohalikke vajadusi ja muuta hooldusabi kättesaadavamaks;

Senisest suurema rolli sotsiaalhoolduses saab halastus- ja heategevusliikumine.

2.8. Tööhõive- ja palgapoliitika

Tööturule ülemineku tingimustes taotleb Valitsus töövõimelise elanikkonna kõikide kategooriate ratsionaalset tööga kindlustatust. Ajutise tööpuuduse tekkimisel mõnedes regioonides ja teatud elanikerühmade osas nähakse ette abinõud, mis tagavad täiendõppe tööjõu ümberjaotamiseks. Valitsus korraldab tööjõuturu kaitse ülemäärase migratsiooni eest ning vabariigi spetsialistide laiema õppima ja töötama suunamise välisriikidesse. Eriabinõud nähakse ette puuetega inimeste, pensioniealises eas olevate spetsialistide, kinnipidamiskohtadest vabanenute ja erihariduseta noorte tööga kindlustamiseks täiendavate töökohtade loomise teel. Nähakse ette ajutiselt töötutele abirahade maksmine. Luuakse tingimused tööhõiveprobleemide lahendamiseks omavalitsuste ja riiklike ettevõtete tasandil.

Palgapoliitikas taotleb Valitsus üleminekut võrdsustav-jaotavalt süsteemilt haritust ja oskustööd väärtustavale palgakorraldusele, töiste tulude osa suurendamist hüvede jaotamisel ning palga vastavust tööjõu taastootmiseks vajalikele kulutustele. Oluliseks peetakse mehhanismi loomist palkade korrigeerimiseks vastavalt elukalliduse ja elatusmiinimumi muutumisele. Palgareformi käigus nähakse ette järkjärguline üleminek töö tasustamisele ühiskondlike kokkulepete alusel. Palgatöötajate sotsiaalse kaitstuse tagamiseks kehtestatakse töötasu alammäärad.

2.9. Maaelu arendamine

Valitsus peab maaelu arendamist oluliseks sotsiaalpoliitika valdkonnaks, kusjuures eesmärgiks on elu järjepidevuse kindlustamine ja maa loomuliku elulaadi taastamine.

Maainimestele tuleb nende kodukohas luua tegutsemis- ja valikuvabadus ning initsiatiivi rakendamise võimalused, mitmekesistada kitsalt spetsialiseerunud maapiirkondade majandustegevust.

Valitsus võtab vastu maaelu arendamise riikliku programmi, mis ühtlasi soodustab külades maarahvale omase haridus-, kultuuri-, usu- ja heategevuse taastamist. Maaelu üldine aktiviseerumine peab looma eeldused ka seni vähearenenud

maa-asulate ja alevikkude arenguks. Maaelu arendamise protsess käivitatakse koos haldusreformi ja maareformiga, valdade ja maakondade seaduslike õiguste garanteerimisega ja maa omandiõiguse kindlaksmääramisega Maaseaduses.

Luuakse maaelanike spetsiifilisi huvisid arvestav info- ja teenindussüsteem.

* * *

Valitsus tunnistab, et üleminekuperioodil saab suurendada sotsiaalsfääri finantseerimist sõltuvalt Eesti majanduse arengutasemest. Jaotada saab ainult seda, mis on toodetud. Sotsiaalprobleemide lahendamise üheks võimaluseks kujuneb sotsiaalsfääri enese efektiivsuse suurendamine omavalitsuse ja elanikkonna aktiivsema osalemisega sotsiaalsfääri juhtimisel, sundteenuste järkjärgulise asendamisega valikuvabadust ja turu iseregulatsiooni võimaldavate teenustega hariduses, kultuuris ja tervishoius.

3. MAJANDUSPOLIITIKA

Valitsuse majanduspoliitika näeb ette omandisuhete põhjaliku muutmise, majanduse iseseisvuse ja terviklikkuse tagamise ning radikaalse ja kompleksse majandusreformi kaudu turumajandusele ülemineku.

3.1. Majandusreformi üldpõhimõtted

Valitsus konstateerib, et kavandatud majanduslikest ümberkorraldustest on seni realiseeritud vaid murdosa. Praegune majanduse reformimine toimub ebasoodsal ning paljuski meist sõltumatute faktorite poolt kujundataval foonil.

Valitsus on veendunud, et Eesti väljapääs majanduskriisist seisneb üleminekus turumajandusele radikaalse ja kompleksse majandusreformi tulemusel. Reformi alguse edasilükkamine seaks turumajandusele ülemineku veelgi ebasoodsamatesse tingimustesse. Seetõttu tuleb kiirendada reformi käivitamist (otsuste vastuvõtmist uue maksukorralduse kohta, üleminekut uuele eelarvele, vajalike sotsiaalsete kompensatsioonimehhanismide väljatöötamist jne.). Üleminekut Eesti oma rahale peab Valitsus majandusreformi oluliseks teguriks, kuid leiab samas, et reformi tuleb alustada juba enne oma raha käibelelaskmist.

Valitsus rõhutab, et juba reformi esimesel staadiumil, mis lähtub IME kontseptsioonist, peavad toimima mitmed turumajandusele iseloomulikud protsessid (hinna- ja palgapoliitika liberaliseerimine, ettevõtete tegevuse iseseisvus jne.). Majanduse kõrge monopoliseerituse, kaupade suure defitsiidi ja poliitilise iseseisvumisega seotud määramatuse tõttu, millest tuleneb vajadus säilitada riigi kontroll majandusmuudatuste ulatuse ja kiiruse üle, samuti moodustada arvestatavad riiklikud reservid, pole sel staadiumil siiski veel alust loota otsustavat majandusliku efektiivsuse tõusu. Tegu on hädavajaliku vaheetapiga turumajanduse poole liikumisel.

Vastavalt turu kujunemisele ja privatiseerimise arengule, samuti välismajandussuhete stabiliseerimisele on võimalik üle minna majandusreformi järgmisse (süvendatud) etappi, mida iseloomustavad:

— majanduse riikliku reguleerimise järsk vähendamine;

— suurte tootmisettevõtete privatiseerimine;

— üleminek fondeeritud jaotamiselt tootmisvahendite tegelikule hulgikaubandusele;

— järsk nihe Eesti majanduse avatuse suunas, millega kaasneb väliskapitali muutumine oluliseks konkurentsiteguriks;

— arenenud raharingluse, pangasüsteemi ja fondibörsi olemasolu jm.

Valitsus rakendab abinõud majanduskaadri väljaõppeks (eriti panganduse, raharingluse, maksude ja hinnakujunduse alal) ja majandusreformi põhimõtete selgitamiseks avalikkuse ees.

3.2. Privatiseerimine ja ettevõtluse edendamine

Majandusreformi keskseid küsimusi on omandisuhete muutmine ja selle baasil ettevõtluse käivitamine. Riiklik omand on osutunud ebaefektiivseks, seetõttu on Eesti majandusliku arengu peasuunaks denatsionaliseerimine (lahtiriigistamine) ja privatiseerimine (suund eraettevõtlusele).

Valitsus kavatseb rakendada paralleelselt mitut privatiseerimise viisi. Privatiseerimist hakatakse esialgu aktiivselt ellu viima vähem kapitalimahukates majandusharudes (teenindus, kaubandus, toitlustamine jm.). Lõpptulemusena aga jäävad riiklikuks omandiks vaid elektrijaamad, põlevkivikaevandused, sideettevõtted, raudtee jms.

Peetakse vajalikuks Ülemnõukogu poolt omandiseaduse kiiret vastuvõtmist ning teiste õiguslike garantiide andmist ettevõtlusele.

Ettevõtluse edendamise osas näeb Valitsus oma rolli eelkõige sellises abistavas tegevuses nagu ettevõtjate koolitamise osalises finantseerimises, vastavate arengufondide loomises, ettevõtlusalaste rahvusvaheliste kontaktide soodustamises ja igakülgses teabevahenduses.

Valitsus toetab suurettevõtete filiaalide iseseisvumist.

Privatiseerimise ja vaba ettvõtluse edendamise tulemusena suureneb väike-ettevõtete, kooperatiivide, ühistute, ühisettevõtete jt. ettevõtlusvormide osatähtsus, millega oluliselt kasvab majanduse paindlikkus.

Eesti Valitsus loeb mitteõiguspäraseks 1940. a. 23. juulil vastuvõetud deklaratsiooni pankade ja suurtööstuse natsionaliseerimise kohta. Denatsionaliseerimise probleemid lahendatakse järk-järgult ja pragmaatiliselt, arvestade sotsiaalset õiglust, reaalseid võimalusi jm. aspekte.

3.3. Eelarve, maksud ja maksukorraldus

Valitsus revideerib radikaalselt senist eelarvepoliitikat ebaratsionaalsete, turumajandusele mitteomaste kulutuste ärajätmise suunas. Eesti riigieelarve peab olema koostatud tänapäeva reaalsust arvestades ja ta ei tohi olla üles ehitatud eelarve puudujäägile.

Üleminek IME majandusmehhanismile eeldab hinnareformi elluviimist, mis võimaldab eelarves vähendada dotatsioone, samuti hinnavahede ja hinnalisade maksmist ning ettevõtete kahjumi katmist. Hinnareformi elluviimisega käivitatakse paindlik kompensatsioonimehhanism, mis kindlustab elukalliduse tõusust tingitud kulutuste korvamise elanikkonnale. Ettevõtete kapitaalmahutuste finantseerimine eelarvest tuleb põhiliselt asendada omavahendite ja pangakrediidiga.

Valitsus peab õigeks suurendada sotsiaalsfäärile tehtavate kulutuste osatähtsust riigieelarvest ja reguleerida selle harude proportsioone.

Täpsemalt piiritletakse riigieelarve ja omavalitsuste eelarvete vahekorrad, et luua maksimaalsed eeldused omavalitsuste eelarvete iseseisvumisele.

Valitsus avalikustab eelarvekulutused. Igal Eesti elanikul peab olema võimalus teada saada, kuhu on eelarve raha kulutatud ning kuhu ja millise eesmärgiga kavandatakse seda kulutada.

Maksude ja maksukorralduse väljatöötamisel lähtutakse arusaamast, et meie väärastunud majanduskorralduses ei ole

võimalik kopeerida ühegi teise riigi maksusüsteemi. Üleminekuperioodiks peame looma meie oludele vastava maksunduse.

Majandusreformi edukuseks vajalik ettevõtlusaktiivsus eeldab suhteliselt madalat maksukoormuse üldtaset. Eesmärgiks on liberaalne maksupoliitika, kuid selleni jõudmine on reaalne vaid samm-sammult. Maksukoormuse määramisel on aluseks üleminekuperioodi vajalike eelarvekulutuste ratsionaalne suurus.

Maksude liberaliseerimise protsess on seotud riikliku omandi privatiseerimise tempoga tootmissfääris (üksnes lahtiriigistatud ettevõte reageerib madalate maksudega loodud soodsatele tingimustele küllaldaselt aktiivse ja otstarbeka tootmise arendamise ning laiendamisega) ja mittetootmissfääris (nt. erahaiglate, erakoolide jne. loomine, mis vabastab osa eelarvevahendeid).

Maksusoodustuste abil toetab Valitsus ühiskonnale vajalike tegevusalade eelisarengut. Üleminekuperioodil on vajalik kasutada soodustusi ka madala tulukusega, kuid üldiselt hästi töötavate ettevõtete ja majandite abistamiseks. Väliskapitali sissetoomiseks rakendatakse vajaduse korral erisoodustusi. Valitsus arutab maksusoodustuste põhimõtted läbi majandusringkondadega.

3.4. Rahandus- ja krediidipoliitika

Rahakäibe korrastamiseks tuleb tasakaalustada turg hinna-, maksu-, raha- ja palgareformi abil. Rakendatakse meetmeid uue raha — krooni — katte parandamiseks ja tema kursi stabiliseerimiseks. Ühe meetmena kasutatakse krooni tugevdamiseks ettevõtete privatiseerimisest ja riikliku elamufondi müügist laekunud vahendeid.

Valitsus toetab turumajanduse põhimõtete rakendamist ka panganduses. Selleks soodustatakse igaliigiliste üksteisega võistlevate kommertspankade loomist ning seniste riiklike spetsialiseeritud pankade ümberkujundamist kommertspankadeks. Vabariigis moodustuvad krediidiressursid peavad jääma vabariigi käsutusse. Krediidiressursside jaotamiseks rahvamajandusharude vahel luuakse mehhanism, mis takistab nende tsentraliseeritud käsu korras ümberjaotamist. Majandusliku võistluse arendamine pankade vahel peab looma olukorra, kus iga pank püüab ettevõtteid paremini teenindada. Valitsus on seisukohal, et tsentraliseeritult määratavate, pahatihti subjektiivsete krediidisoodustuste aeg on lõppemas ning kõigile ettevõttevormidele tuleb kindlustada võrdsed majandamistingimused.

Peetakse vajalikuks laiendada ja mitmekesistada kindlustustegevust aktsiaseltside loomise teel, kaasates selleks ka väliskapitali.

Krooni evitamiseks on Valitsus valmis tihedaks koostööks Eesti Pangaga.

3.5. Hinnapoliitika

Valitsus lähtub arusaamast, et üleminek turuhindadele on üks majandusreformi võtmeelemente. Võimalus loobuda tarbekaupade hindade kooskõlastamisest on seotud konkurentsi tekkimisega siseturul.

1990. aastal, kui hakkavad toimima riiklikult kooskõlastatavad hinnad (seda siseturul monopoolses seisundis olevate ettevõtete toodangu ja esmatarbekaupade osas) on siseturu olukorra normaliseerimiseks vaja tagada tootjate majanduslik huvitatus. Seetõttu on möödapääsmatu paljude seni kahjumiga ja vähese tulukusega toodetavate ning doteeritavate kaupade hindade tõus. Et hinnatõus ei viiks liiga järsult alla tarbijate reaaltulusid ja elatustaset, rakendab Valitsus elukalliduse tõusu kompenseerivat mehhanismi. Tootmissfääri töötajate puhul toimib sellise mehhanismina palgatõus. Pensionide, sotsiaalsfääri toetuste ja riigiametnike palkade puhul eeldab see kompensatsioon vastavate eelarvesummade suurendamist. Hinnatõusu ja kompensatsiooni seos kestab kuni uute hindade ja sissetulekute tasakaalustamiseni. Valitsuse hinnakujunduspoliitika täidab ka siseturu kaitse funktsioone.

3.6. Majanduse struktuuripoliitika

Majanduse struktuuri kujundamisel lähtutakse järgmistest kriteeriumidest:

— eelisareng kuulub kõrgema kasumi ja tööviljakusega tootmisharudele, lähtudes maailmamajanduses kehtivatest väärtushinnangutest. Eesmärgiks on maailmaturul nõudlust omava konkurentsivõimelise toodangu valmistamine;

— vabanemine tooraine- ja toodanguturu ühekülgsest orientatsioonist itta peab suurendama paindlikkust võimalikes kriisisituatsioonides ning vähendama sõltuvust üksnes ühest poliitilisest jõust;

Ümberorienteerumisega tuleb saavutada tootmise materjalimahukuse vähendamise ja sekundaarse tooraine ulatuslikum kasutamine. Ebaratsionaalsetest vedudest vabanev transport tuleb senisest enam orienteerida transiitvedudele;

— tootmise energiamahukuse piiramine, mis aitab vähendada sõltuvust sisseveetavatest energiakandjatest, säästa piiratud põlevkivivarusid;

— kodumaiste loodusressursside kasutamine: välditakse loodusvarade suuremahulist väljavedu; arendatakse looduslike ehitusmaterjalide, metsa ja põllumajandussaaduste töötlemist, lõpptoodangu valmistamist ja eksporti;

— tootmise keskkonnasäästlikkus: tootmine ei tohi halvendada keskkonna seisundit;

— tööhõive tagamine: elanike tööhõive tagatakse riigi sotsiaalpoliitika poolt seatud piirides igas linnas ja maakonnas arvesse võttes nende iseärasusi; tootmise ümberprofileerimisel säilitatakse olemasolev asustusstruktuur maal.

Tuleviku Eesti majandusstruktuuris kujuneb praegusest väiksemaks metallimahuka masinaehituse, tekstiilitööstuse, elektrienergeetika, põlevkivikaevandamise, põlevkivikeemia ja põllumajanduses seakasvatuse osatähtsus. Nende tootmisharude osatähtsuse vähendamisel luuakse riigi abiga läbimõeldud süsteem tootmise ümberprofileerimiseks, inimeste ümberõppeks jne.

Struktuuripoliitika teostamisel kasutatakse eelkõige kaudse reguleerimise hoobasid: hinna-, maksu-, tolli- ja krediidipoliitikat. Investeeringutega riigieelarvest või vastavatest sihtfondidest toetatakse harusid ja ettevõtteid, millel on eeldusi ja väljavaateid ekspordiks ning kõrgtehnoloogiliseks tootmiseks. Samadel põhimõtetel kasutatakse ka välisabi poolt pakutavaid vahendeid.

Soodustavaks teguriks kapitali ümberprofileerimisel ühest majandusharust teise kujuneb majandusreformi edasise arengu käigus aktsiate ost ja müük.

Põllumajanduspoliitika. Valitsuse põllumajanduspoliitika eesmärgiks on vabariigi elanike vajaduste rahuldamine meil toodetavate taime- ja loomakasvatussaadustega, toiduaine- ja kergetööstuse varustamine toormega ja põllumajandustoodangu eksportimine Itta ja Läände.

Põllumajanduslik suurtootmine väheneb ja evolutsioneerub sedavõrd, kuidas talud, ühistud jms. suudavad tagada vajaliku tootmismahu.

Lähtudes riikliku iseeisvuse taotlusest ning arvestades Eesti looduslik-klimaatilisi tingimusi peab valitsus vajalikuks välja töötada põllumajanduse subsideerimise programmi, mis

tagab tootmise stabiilsuse ja põllumajanduspoliitika eesmärkide saavutamise lühima aja jooksul.

Üleminek taludele toimub endiselt talude taastamise, asundustalude rajamise ja kehvade majandustulemustega ning pankrotistunud majandite laialisaatmise teel. Valitsus vaatab läbi võimalused jätta nende majandite võlad ümberkorralduste käigus riigi kanda.

Põllumajanduse tootmisstruktuuri muudab sisseveetava jõusööda osatähtsuse vähenemine, mis tingib seakasvatuse osakaalu languse ja suurema rõhuasetuse piimakarjakasvatusele. Oluliseks peetakse põllumajandussaadusi töötlevate väikeettevõtete rajamist maal.

Põllumajandussaaduste hindade korrastamine toimub ühe osana üldisest hinnareformist.

Maareform. Maareform kujuneb majandusreformi üheks tähtsamaks koostisosaks, mille läbiviimise tulemusena peab oluliselt paranema maa sihtotstarbeline, efektiivne ja heaperemehelik kasutamine kõigis majandusharudes. Maareformi põhieesmärgiks on maaomandisuhete ümberkujundamine.

Maareform käivitatakse Ülemnõukogu vastava seadusega ja tema teostamist alustatakse esmajärjekorras nendes maakondades ja valdades, kus on haldusreformiga loodud selleks vajalikud tingimused.

Maareformi organisatsiooniline läbiviimine pannakse Eesti Maa-ametile, maakondade ja linnade maa-ametitele ja valdade maakomisjonidele. Maareform viiakse läbi riiklike vahenditega ning selle käigus uuendatakse kõik senikehtivad riiklikud maakasutusaktid, määratakse kindlaks omandivormid. Uued maakasutus- ja omandiõiguse aktid on ühtlasi aluseks maade edasisel maksustamisel.

Maareformi I etapil vaadatakse läbi ja korrastatakse põllumajandus- ja metsamaade senine kasutus. Selle tulemusena peab välja kujunema maaressurss talumajapidamiste taastamiseks ja uute loomiseks ning riigi tagavaramaa fond, millel saab hiljem alustada asundus- või muud majandustegevust.

Maareformi II etapil korrastatakse linnade, alevite, tööstuse ja teiste maakasutajate maakasutus eri seaduse alusel.

Energeetika arendamisel eeldame, et meie toodangu energiamahukus (energia hinna tõusu ja muude abinõude tulemusel) väheneb oluliselt. Toimub energeetiliste võimsuste vähenemine vastavalt agregaatide amortiseerumisele eeskätt Balti Soojus-

elektrijaamas. Elektrienergia tootmise vähendamise tõttu piiratakse elektrienergia ülekannet NSV Liidu liiduvabariikidesse. Elektrienergia sisetarbe rahuldamiseks alustatakse ettevalmistustöid põlevkiviküttel töötavate soojuselektrijaamade rekonstrueerimiseks tänapäevasel tehnoloogilisel tasemel ja keskkonnakaitse nõudeid arvestades.

Energeetika arengu perspektiive täpsustatakse pärast teadlaste poolt koostatud arenguprogrammi läbiarutamist.

Valitsuse eesmärgiks on välja arendada kõiki veondusliike haarav **veonduse ja teedemajanduse süsteem**, mis rahuldab Eesti vajadused, on avatud rahvusvahelisteks transiitvedudeks ja Euroopa ühtses teedevõrgus osalemiseks, pidades silmas vabariigi geograafilist asendit.

Edentatakse keskkonnakaitset transpordis, tugevdatakse liiklusohutust vastava seadusandluse ja teenistuse täiustamise teel. Rakendatakse abinõud teenindamise parandamiseks ühistranspordis ja erataksode töö reglementeerimiseks. Täiustatakse tariifipoliitikat reisivedudel.

Koostöös Läti ja Leedu teedeehitajatega ning välisfirmade osavõtul rekonstrueeritakse magistraaltee Tallinn—Riia—Kaunas—Poola piir vastavalt rahvusvahelistele nõuetele. Tagatakse nõudlust arvestav regulaarne lennu- ja laevaühendus Tallinn—Stockholmi ja Tallinn—Helsinki liinidel.

Võetakse meetmed lennuühenduse avamiseks Tallinnast Budapesti ja teistesse Euroopa linnadesse. Koostöös Leedu ja Läti ning välisfirmadega rakendatakse abinõud regulaarseks lennuühenduse loomiseks Tallinna ja Põhja-Ameerika kontinendi vahel.

Valitsuse eesmärgiks **side** valdkonnas on riikliku sidevõrgu kiire areng, pöörates erilist tähelepanu telefoniside elektroniseerimisele ja postiside töökorralduse parandamisele. Kohalikes telefonside võrkudes nähakse ette omandivormide paljusus sidevahendite haldamisel. Korrastatakse sideteenuste tariifid. Telefonside materiaal-tehnilise baasi parandamiseks alustatakse koostöös välisfirmadega elektroonsete sideseadmete tootmist Eestis. Nähakse ette suures ulatuses raadiotelefonside võrkude arendamine, lahendamine, lahendamaks ka väikekülade, talumajapidamiste ja nn. ääremaade telefoniseerimise probleeme.

Kaugtelefonsides laiendatakse Tallinna Automaattelefonikaugejaama, rakendatakse täiendavad sidekanalid Tallinna ja maakonnakeskuste vahel.

Rahvusvahelise telefonside arengul tagatakse otseühenduste loomine Rootsi ja Soome ning automaatvalimise tunduv laien-

damine teiste riikidega. Satelliitside vahendusel ühinetakse rahvusvahelise sidevõrguga, rahvusvaheline post korraldatakse otsesideme alusel.

Jätkatakse tööd ringhäälingu ja televisiooni arendamisel, et katta kogu Eesti territoorium vähemalt kahe TV programmiga.

Ehituspoliitika realiseerimiseks peab Valitsus vajalikuks:

— korrastada ehituslik investitsioonipoliitika, arvestades sotsiaalsfääri eelisarengu vajadust, linnade kontrollimatu kasvu pidurdamist ja riigi eri piirkondade arengu tasakaalustamist;

— rakendada majandusmehhanism, mis võimaldaks lühendada ehituskestust. vähendada pooleliolevat ehitusmahtu ja parandada ehituskvaliteeti;

— laiendada omavalitsuste õigusi ehitusküsimuste lahendamisel;

— orienteerida industriaalne elamuehitus ümber reaalse vajaduse ületanud suurelamute ehituselt madal-tihedale ehitusviisile ja ridaelamute ning perekonnaelamute rajamisele;

— laiendada kohalike ehitusmaterjalide tootmist.

Kaubanduse põhieesmärgiks peab Valitsus kaubaturu järkjärgulist tasakaalustamist, teeninduse kvaliteedi parandamist, tootja, tarbija ja kaubanduse vaheliste suhete reguleerimise õigusliku mehhanismi täiustamist.

Kaubanduses detsentraliseeritakse juhtimist, hakatakse riiklike kaubandusettevõtteid üle andma munitsipaalomandiks ning müüma eraomandiks.

Kaubavahetus NSV Liiduga korraldatakse lepingute alusel.

Jätkatakse hulgikaubandus-kommertsettevõtete loomist ja hulgikaubandusvormide süsteemi väljakujunemist. NSV Liidu majandusregioonide keskustes luuakse Eesti kaubandusesindused.

3.7. Välismajanduspoliitika

Valitsus kujundab Eesti huvidest lähtuva välismajanduspoliitika, integreerumise maailmamajandusega, majanduse radikaalse pöörde Läände. See on vajalik tehnoloogiliseks arenguks, raharingluse kiiremaks normaliseerimiseks, samuti ülemäärase sõltuvuse vähendamiseks Nõukogude Liidu turust.

Rahvusvahelises majanduskoostöös hakatakse arendama kõiki vorme — ühisettevõtlust, aktsiaseltside loomist välispartnerite osavõtul, tööstusalast kooperatsiooni jne. Valitsus seab oma eesmärgiks väliskapitali kaasamise Eesti majandusse, mil-

leks ühelt poolt kasutatakse võimalusi eri vormides rahvusvahelise majandusabi saamiseks, teiselt poolt töötatakse välja vastavad soodustusrežiimid väliskapitali sissetoomiseks. Väliskapitali kaasatõmbamise vormide osas antakse prioriteet tootjakapitalile ja Eesti ettevõtete otselaenudele. Valitsuse laene kasutatakse piiratud ulatuses ja eelkõige infrastruktuuri arendamiseks. Kaalutakse mõnede ettevõtete müüki väliskapitalile. Väliskapitali efektiivne kasutamine eeldab Eesti infrastruktuuri, eriti transpordi- ja sidesüsteemide kiirendatud arendamist.

Arendades rahvusvahelist majanduskoostööd, peab Valitsus eriti oluliseks garantiide mehhanismi loomist Eesti oma ettevõtluse kiirendatud arenguks ja kaitseks, Eesti ettevõtluse ja tööstuse rahvusvahelise konkurentsivõime tõstmiseks.

Konkreetses väliskaubandustegevuses orienteerutakse enam Eesti geograafilise asendi, transiitkaubanduse, Euroopa integratsiooniga tekkivate uute võimaluste kasutamisele. Edendatakse väismajanduspoliitikat, mille tulemusena Eesti on vahendajaks Ida ja Lääne vahel ning mis on kasulik ühelt poolt Vene NFSV-le ja teistele liiduvabariikidele, teiselt poolt Eestile ja tema Lääne partneritele. Valitsus rajab mitmekülgse eksporti soodustava riikliku tugisüsteemi (s.h. maksu-, tolli- ja krediidisoodustused). Impordipoliitikat suunatakse sotsiaalsüsteemi ja infrastruktuuri arendamisele. Eesti ekspordi potentsiaali tõstmisele ja vabalt konverteeritava valuuta kiirele tagasiteenimisele.

3.8. Keskkonnakaitse ja looduskasutus

Valitsus pooldab loodusvarade kasutamise ja kaitse küsimuste lahendamist põhiliselt kohapeal. Taotletakse omavalitsusorganite, ettevõtete, ühiskondlike liikumiste ja elanikkonna kaasahaaramist inimväärse elukeskkonna loomisele, Eesti loodusvarade säästlikku ja arukat kasutamist, ökoloogiaküsimustes rahvusvahelist koostööd naaberriikidega, ökoloogilise kultuuri tõstmist.

Eesti keskkonnaprobleemide lahendamiseks on vajalik tootmise tehnoloogiline ümberkorraldamine.

Loodushoiu tagamiseks on Eestis vastu võetud hulgaliselt seadusandlikke akte. Need tuleb ellu rakendada. Ettevalmistamisel on majandushoobade — loodusvarade ja saastamismaksude sisseseadmine. Loodushoidu tagav riiklik süsteem (teovõimeline organisatsioon, seire, infokorraldus) vajab veel väljaarendamist.

Esmasteks ülesanneteks on põlevkivi kaevandamise, töötlemise ja elektrienergia tootmise mahtude allaviimine tasemeni (säästab põlevkivi ja temaga kaasnevaid loodusvarasid), mis võimaldab parandada Kirde-Eesti keskkonnaseisundit, on majanduslikult õigustatud ning vastab vabariigi kokkulepetele naaberriikidega. Tuleb saavutada suurtootmise keskkonnavaenulikust tehnoloogiast tuleneva põllumajandusliku saastamise vähendamine. Kiiresti on vaja asuda pinna- ja põhjavee tõhusale kaitsele, parandada Eesti metsade majandamist ning hakata metsaressursse kasutama ratsionaalselt.

Loodushoiu küsimuste lahendamiseks koostatakse rida kavasid kütte-energeetilise kompleksi väljaarendamiseks, vee ja kanalisatsiooni arenguks, jäätmete utiliseerimiseks, loodust säästva tehnika ja tehnoloogia arendamiseks, vabariikliku seiresüsteemi väljaarendamiseks jt.

* * *

Valitsus tegutseb üleminekuperioodil majanduse valdkonnas kahes suunas. Esimeseks tegevusliiniks on majanduse iseseisvumine ja majanduskriisi leevendamine. See tegevus sõltub olustikust ning on ajaliselt raskesti planeeritav. See eeldab ka tegevuskava väljatöötamist, mida rakendatakse Eesti iseseisvumise nn. musta stsenaariumi korral, kus majandussidemed NSV Liiduga võivad poliitilistel põhjustel normaalselt arenguteelt kõrvale kalduda. Teiseks tegevusliiniks on majanduse reformimine ja majanduse struktuuri muutmine. On selge, et sellealase tegevuse võimalik kiirus sõltub suuresti üldpoliitilisest kontekstist ja majanduslike idasuhete stabiilsusest. Igal juhul peab aga Valitsus vajalikuks juba käesoleva aasta esimesel poolaastal võtta vastu mitmed praeguseks väljatöötamis- ja vastuvõtmistsüklist mahajäänud majandusreformiks hädavajalikud seadused ja määrused, kehtestada alates teisest poolaastast uuendatud eelarve, hoogustada tegevust ettevõtluse ja elanikkonna poolt vastuvõetava maksuseadusandluse paketi väljatöötamisel, kiirendada ettevalmistustöid oma rahale üleminekuks. Kogu ettevalmistustöö majandusreformiks (maksuseadusandluse vastuvõtmine, kompensatsioonimehhanismide lõplik viimistlemine jm.) viiakse forsseeritult lõpule 1990. a. sügisel, et pärast arutamist ja heakskiitu Ülemnõukogus kohe alustada kompleksset majandusreformi. Paralleelselt alustatakse 1990. a. privatiseerimisprotsessi, viiakse ettevõtted üle Eesti õigusak-

tides fikseeritud ettevõtlusvormidele, võetakse vastu rida majanduse struktuuripoliitikat määravaid otsuseid (sealhulgas otsused metsa- ja põlevkivi-energeetikakompleksi arengusuundade kohta).

4. HALDUS- JA ÕIGUSPOLIITIKA

Valitsus peab lahutamatuks omariiklikuse saavutamise ja püsimise eelduseks haldusreformi läbiviimist Eestis. Selle tulemusena loodav paindlik ja funktsionaalselt otstarbekas juhtimissüsteem on kutsutud tagama stabiilse iseregulatiivsuse põhimõttest lähtuva ühiskonna arengu.

Haldusreform hõlmab riigivalitsemissüsteemi muutmist ning kohalike omavalitsuste süsteemi loomist, millega kaasneb vabariigi territooriumi haldusjaotuse vastavusse viimine Eesti sotsiaal-majandusliku arengu käigus reaalselt kujunenud optimaalsete kooslustega. Reformi tulemusena peab tekkima riigi ja omavalitsuste huvide vastastikku tasakaalustatud arvestamist tagav kodanikuühiskonnale iseloomulik mehhanism.

4.1. Riigivalitsemise täiustamine

Arendatakse välja iseseisva riigi demokraatlik riigivalitsemise organisatsioon. Ametkondlik direktiivne juhtimine asendub detsentraliseeritud, strateegilise normatiivse regulatsiooniga juhtivate subjektide tegevusega majandusliku initsiatiivi vabaduse tingimustes. Täiustatakse ministeeriumide omavahelist tööjaotust, täpsustatakse ministeeriumide ja riiklike ametite ning ministeeriumide ja muude riigiasutuste, aga ka ministeeriumide ja omavalitsuste täitevorganite vahelist ratsionaalset tööjaotust ja arendatakse edasi nendevahelist koostööd. Hoitakse kurss ministeeriumide arvu vähendamisele. Tugevdatakse Rahandusministeeriumi keskset osa riigi majanduse suunamisel. Tagatakse Majandusministeeriumi, Rahandusministeeriumi ja kõigi teiste valitsusasutuste koordineeritud tegevus majandusreformi elluviimisel. Püütakse süvendada riigi juhtorganite koostööd Eesti Pangaga.

Võetakse suund juhtimistegevuseks vajaliku tõhusa informatsioonisüsteemi loomisele ning riigiaparaadi töö tõhususe ja teenindusvalmiduse olulisele kasvule. Rõhku pannakse töötajate professionaalsuse tagamisele, mille saavutamiseks korraldatakse valitsusasutuste töötajate süsteemipärast täienduskoolitust.

Määratakse riigiaparaadi töötajate õiguslik staatus, sealhulgas ka selle seos ettevõtlusega.

4.2. Omavalitsussüsteemi loomine, haldusreform

Haldusreformi tulemusena peab välja kujunema riigivõimust lahutatud, Eesti seadusandluse raames ja sellega fikseeritud ainukompetentsiga kohalikest huvidest lähtuv omavalitsussüsteem, mis tugineb kohalike elanike laialdasel osalemisel igapäevase eluoluga seotud küsimuste lahendamisel.

Käesoleval ajal peab haldusreform käivituma kõigil tasandeil ning kogu riigis. põhinedes kohalike elanike initsiatiivil, sõltumata rahvusest. Omavalitsussüsteemi teke ei tohi oleneda poliitilistest hetkelahendustest, sest just omavalitsussüsteemi rakendamine loob aluse inimeste nii majandusliku ja sotsiaalse kindlustatuse kui ka turvatunde loomisele.

Valitsuse arvates on omavalitsuse kujundamisel valdades, alevites ja linnades otsustav tähtsus. Selleks tuleb luua vajalikud seadusandlikud, majanduslikud ja organisatoorsed mehhanismid, mis tagaksid esmatasandi kui omavalitsuse põhilüli tõhusa tegevuse ning selle koordineerimise nii regionaalsel tasandil kui ka üksikprojektide realiseerimisel.

Kohaliku omavalitsuse tagamise huvides korraldatakse riiklikus omanduses olevate piirkonnale olulisemate sotsiaalsfääri asutuste, organisatsioonide ja ettevõtete vara üleandmine munitsipaalomandiks. Luuakse ühtsed Eesti kui terviku riiklikke huve arvestavad ning omavalitsusorganitele laialdasi õigusi andvad ja selle suhteid ettevõtlusega reguleerivad maksu- ja ressursikasutuse süsteemid. Jätkatakse objektiivse ja piirkondlikku arengut tõhusalt kajastava territoriaalstatistika süsteemi väljatöötamist.

Teaduslikku läbitöötamist vajab territooriumi haldusüksuste piiride küsimus ning seda nii majanduslikust, õiguslikust, ajaloolisest kui ka kotsiaal-psühholoogilsest põhjendatusest lähtudes.

Oluliseks eelduseks omavalitsuste tekkimisel peab Valitsus omavalitsusorganite töötajate koolitamist. Selleks tuleb välja arendada omavalitsusüksuste koostööl ning osaliselt riiklikul toetusel põhinev koolitussüsteem, mis hõlmab ka piirkondlikke koolituskeskusi, samuti täienduskoolitust ja ümberõpet välisriikides.

Haldusreformi läbiviimise ja omavalitsussüsteemi loomisega seotud probleemide lahendamiseks ning vastavasisulise koos-

töö koordineerimiseks peab Valitsus vajalikuks riikliku koordinatsioonilüli moodustamist.

Lähtudes omavalitsusüksuste nii riigisisese kui rahvusvahelise ühistegevuse arendamise vajadusest, eriti arvestades käesoleval ajal eksisteerivaid piiratud finantsmajanduslikke informatsioonilisi ja organisatsioonilisi võimalusi aga ka kvalifitseeritud inimressursi piiratust, samuti veel stabiliseerimata õigussüsteemi tingimustes tekkivaid omavalitsusüksuste õiguslikku kaitse probleeme, toetab Valitsus ning osutab igakülgset kaasabi omavalitsusüksuste ühenduste taastekkimisele ning arendab nendega vastastikku kasulikku koostööd.

Lähema aja ülesandena näeb Valitsus haldusreformi kiirendamise huvides esimeste esmatasandi omavalitsusüksuste loomist seal, kus selleks on olemas vajalikud eeldused ja võimalused. Vastava staatuse omandavate omavalitsusüksuste kogemused võimaldaksid võtta eeskuju teistel tekkivatel omavalitsusüksustel ning vältida võimalikke tagasilööke, mis johtuvad veel lõplikult välja kujunemata majanduslikust ja õiguslikust korraldusest.

4.3. Regionaalpoliitika

Valitsuse eesmärgiks on kõikide Eesti piirkondade tasakaalustatud areng, arvestades seejuures nende väljakujunenud seisundit ning ajaloolist ja looduslikku omapära. Selle saavutamise üheks peavahendiks on riiklik regionaalpoliitika, mis põhineb väljatöötataval vastavasisulisel ühtsel metodoloogial.

Kavandatakse abinõude kompleks Kagu-Eesti, Kirde-Eesti, saarte ja teistes piirkondades tekkinud disproportsioonide kõrvaldamiseks.

Tähtsamad regionaalpoliitilised abinõud on ettevõtlusele soodustatud režiimi andmine teatud piirkondades; elanikele soodustusrežiimi loomine maksustamisel; riiklike investeeringute suunamine. Asustussüsteemi lõikes peetakse prioriteetseks maaasustuse säilimist võimalikult suuremal territooriumil. Selleks pööratakse erilist tähelepanu eelkõige hääbumisel olevate külade, samuti alevike, alevite ja väikelinnade arendamisele ning suurlinnade tasakaalustatud arengu tagamisele.

Regionaalses lõikes peetakse oluliseks võimalikult mitmekülgse majandusstruktuuri loomist, toetades sealjuures igati kohaliku ettevõtluse arengut. Kõigile elanikele tuleb tagada põhiteenuste elukohajärgne kättesaadavus.

4.4. Õiguspoliitika

Õiguspoliitikas peab Valitsus oma pädevuse piires vajalikuks keskendada tähelepanu üleminekuperioodi spetsiifiliste õigusprobleemide lahendamisele ja riiklikuks iseseisvuseks seadusandliku baasi loomisele. Tuleb luua reaalpoliitiline alus seadusandliku, täidesaatva ja kohtuvõimu praktiliseks realiseerimiseks iseseisva riigi tingimustes.

Valitsus käsitleb õigust kui objektiivset sotsiaalset väärtust.

Valitsus seab oma õiguspoliitilise tegevuse eesmärgiks viia Eesti õigusnormid kooskõlla rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud eeskirjadega. Tähelepanu keskendatakse inimõiguste tagamisele ning demokraatia õiguslikule kindlustamisele.

Ühiskondlike suhete õiguslik reguleerimine ja õigusnormide rakendamine ,arvestades üldhumanistlikke tava- ja moraalinorme, on riigi juhtimise põhimeetodiks, mis peab tagama kodanikuõiguste kaitse riiklikul tasandil. Valitsuse õiguspoliitika on suunatud majandusreformi elluviimisele ning spetsiifiliste juriidiliste küsimuste ja õiguskaitse probleemide lahendamisele.

Kasutades seadusandliku initsiatiivi õigust, esitab Valitsus Ülemnõukogule need seaduseelnõud, mis on vajalikud ühiskonna arengu edendamiseks ning seda takistavate õigusnormide muutmiseks ja asendamiseks. Esmaseks peab Valitsus omandisuhete, maakasutuse ja maksukorralduse õiguslikku reguleerimist, ettevõtluse initsiatiivi piiranguist vabastamist. Seadus peab looma eeldused kõigi omandivormide ning seadusega lubatud ettevõtluse liikide võrdseks arenguks ja kaitseks.

Alles riiklik iseseisvus toob endaga kaasa tervikliku, põhiseadusel rajaneva seadusandluse süsteemi loomise.

Seaduste realiseerimise tagamiseks peab Valitsus oma ülesandeks üleminekuperioodil luua majanduslike ja organisatsiooniliste abinõude süsteem iga vastuvõetud otsuse lühima ajaga ellu rakendamiseks. Printsipiaalset tähtsust omab seejuures Eesti ja NSV Liidu seadusandluse kohaldamise praktika nii Eestis kui ka suhetes teiste liiduvabariikidega.

Valitsus peab vajalikuks luua omapoolsed eeldused Eesti kohtukorralduse ning seaduslikkuse järelevalve organite kujundamisele, mis tagaksid seaduste vastuvaidlematu täitmise.

Valitsus suunab oma tegevuse iseseisva vabariigi õiguskorra väljakujundamisele. Õiguslik nihilism ja anarhia seaduseloomes ning seaduste kohaldamisel on ühitamatu riikliku iseseisvuse ideega.

Õiguskorra kindlustamisel lähtub Valitsus «Eesti õiguskaitse kontseptsiooni» põhimõtetest ning arendab neid edasi kooskõlas reaalpoliitiliste tingimustega. Rakendatakse abinõud õiguskaitseorganite depolitiseerimiseks. Tuleb luua majanduslikud ja poliitilised eeldused iseseisva riigi õigusemõistmise süsteemi tekkeks, tõstes kohtuvõimu võrdselt seadusandliku ning täidesaatva võimuga autoriteetsele kohale ühiskonnas. Õigusemõistmise sõltumatuse saavutamiseks tuleb läbi viia kohtureform. Sõltumatut kohtuvõimu käsitab Valitsus ühtlasi ka seadusandliku ja täidesaatva võimu tasakaalustava institutsioonina, lähtudes demokraatlikule ühiskonnale omasest võimude lahususe põhimõttest.

Eesti elanike turvalisuse tagamiseks uuendatakse korrakaitsemehhanismi. Selleks reorganiseeritakse Siseministeerium, luuakse munitsipaal- ja riigipolitsei. Esmatähtsa ülesandena avaliku korra kaitsel käsitab Valitsus kuritegevusevastast võitlust, sealhulgas võitlust organiseeritud kuritegevusega.

Mõistes õiguskultuuri üldkultuuri ühe osana, peab Valitsus vajalikuks asuda tingimuste loomisele legitiimsuse taastamiseks ühiskonnas. Kõrvuti õiguskaitseorganite majanduslike probleemide lahendamisega peab Valitsus vajalikuks otsekohe lahendada kvalifitseeritud õigusspetsialistide välja- ja täiendõppe küsimused iseseisva vabariigi kõigi teenistuste tarbeks.

Valitsus toetab Ülemnõukogu poolt seaduse loomeprotsessi korrastamist ja reglementeerimist.

4.5. Riigikaitse ja julgeolek

Valitsus rakendab tarvilikke abinõusid vabariigi kaitsevõime ja julgeoleku tagamiseks. Lähtudes reaalpoliitilisest olukorrast, ei pea Valitsus võimalikuks Eesti kohest demilitariseerimist ega takista vabatahtlike astumist Nõukogude relvajõudude teenistusse. Valitsus peab vajalikuks moodustada piiriteenistus, rannavalve ja päästeteenistus, kasutades nende koosseisude formeerimisel ka tööteenistuses olevaid Eesti kutsealuseid noori. Loetletud teenistused allutatakse valdavalt Siseministeeriumile. Korraldatakse ümber miilitsateenistus, moodustatakse riigi- ja munitsipaalpolitsei ning asutatakse politseikool. Valitsus korraldab elanikkonna kaitsevalmiduse kujundamist ühiskondlike korrakaitse teenistuste kaasabil.

Valitsus taotleb julgeolekusüsteemi reorganiseerimist. Töötatakse välja julgeolekuseaduse eelnõu.

* * *

Siin esitatud Valitsuse üleminekuprogramm kavandab Seadusandja tahte kohaselt Eesti riikliku iseseisvuse taastamist ja vältimatuid samme Eesti rahva püsimiseks meie põlisel isamaal.

Niisiis on esimest korda pärast Teist maailmasõda rahva selgesti väljendatud tahe saanud valitsuse tegevusjuhendiks. Selle elluviimine ei ole kerge. Veel enamgi. Valitsus tunnistab otsekoheselt, et nii rasket ülesannet ei ole Eesti rahva senine ajalugu veel püstitanud. Eesmärgile jõudmine nõuab igaltühelt eraldi ja kõigilt koos ülimat pingutust, valmisolekut eneseületamiseks. Uuenemine peab puudutama igaühe hinge. Ta peab peletama moonaka mõtteviisi ja äratama peremehe südamevalu; tõrjuma erimeelsused ja toetuma meie üksmeelele; koondama meid ühisele eesmärgile. Ühenduses tõuseb väikerahvas suurtest rahvastest suuremaks. Ühenduses on meie ainus jõud.

Aastakümneid on Eesti rahvast võõrutatud demokraatlikust maailmast ja omaenda isamaast. Meid on sunnitud elama võlgu, homse arvel, järgmise saagi ja järgmise põlvkonna kulul. Iseseisvaks saamine tähendab ränka tööd võlgade maksmiseks. On võimalik, et me ei ole valmis ohvreid kandma riikliku sõltumatuse nimel. Sel juhul astub see Valitsus tagasi.

Valitsus on ometi veendunud: tänane Eesti vajab armastust ja tasub meie lastele heldelt vastuarmastusega. Eesti vajab meie ühendatud jõudu ja tahet, et sündida hallist vaesusest uueks, kaasaja majanduse, kultuuri ja inimõiguste Euroopa riigiks.

Nähkem kõdu kasvamas.